

GRAFIKA U VOJVODINI NA RASKRSNICI VEKOVA

O jednoj specifičnosti iz aktuelne srpske umetnosti

Na raskršću dvadesetog i dvadesetprvog veka umetnost u Vojvodini je delovala u specifičnim životnim prilikama. Poslednju deceniju prošlog veka je obeležila epohalna kriza u kojoj se vaspostavilo načelo destrukcije. Raspad SFR Jugoslavije, nacionalističke podele, duboka politička i moralna kriza, rekordna inflacija, te konačno: fizička, ratna destrukcija – brutalno su promenile brojne ljudske sudbine. U takvom okruženju umetnik spoznaje vlastitu nemoć jer se instrumentima umetnosti nije moglo presudno uticati na dešavanja tokom fatalnih devedesetih. Ne bez razloga, umetnost se okreće samoj sebi, vlastitoj ontologiji, sopstvenom biću. Unutar te duhovne Arkadije, okružen i zahvaćen smutnim dešavanjima, umetnik nastoji da dopre do autentičnih modernističkih vrednosti, do onih karakteristika koje će mu omogućiti nove evolutivne procese. Arganovska ideja projekta postaje opsesivna za čitavu jednu generaciju savremenih umetnika. Kako to konstatuje dr Jerko Denegri "umetnik devedesetih nastoji da bude specijalista u svojoj struci koji nastoji da se inkorporira u sistem i društvene tokove". Na jedan diskretan način, bez drastičnih zaokreta i naglih promena, obnavljaju se principi modernizma te su na jugoslovenskoj umetničkoj sceni devedesetih, umesto ekspresionističkih i subjektivističkih izliva tako karakterističnih i čak očekivanih načina umetničkog reagovanja u kriznim periodima, odvijaju neekspresivne, analitičke i kontemplativne operacije kojima se branio dignitet vizuelnih umetnosti kao specifične stvaralačke oblasti. Uostalom, kako konstatuje teoretičar modernizma Filiberto Menna "umetnost ima pravo na zasebnost ne da bi se izdvojila nego da bi svojim modelom bila primer drugim znanjima i drugim praksama". Štaviše, prevladavajući konstruktivizam, geometrijski racionalizam, minimalizam i krajnje racionalizovani monohromijski primeri srpske i vojvodanske umetnosti iz devedesetih – dobijaju karakter kritičkog stava i odnosa prema stvarnosti, čak značenje svojevrsnog recepta za duhovno prevladavanje egzistencijalne krize.

Grafika u Vojvodini na raskrsnici vekova je u svojim otiscima utisnula brojne karakterističnosti svog vremena. Istini za volju, dešavanja u ovoj oblasti vojvodanske likovne umetnosti nisu imale jednaki ritam dešavanja i promena kakav je postojao u slikarstvu ili u izuzetno značajnoj "novoj skulpturi" devedesetih. Razloge treba tražiti u karakteru medija, u onoj njegovoj tehničkoj strani i nemogućnosti da se za nju, u kriznom periodu, obezbede potrebni uslovi. Ali, apsurd je logična činjenica krize: upravo tokom sveobuhvatne recesije poslednje decenije dvadesetog veka pojavljuje se kompjuterska grafika kao jedna od kardinalnih sudbinskih promena kojom će se drastično inovirati i dinamizirati biće

vojvođanske grafike ali i celokupne vojvođanske umetnosti tokom poslednje decenije proteklog i početkom prvog desetleća ovog novog veka.

Izložbom Grafika u Vojvodini na raskrsnici vekova, dvojica potpisnika ovog teksta, ne nastoje da rekonstruišu određena zbivanja i stavove. Naša namera je da odabirom karakterističnih umetnika i njihovih iskaza "ilustrujemo" sublimni spoj životnih i umetničkih prilika, onaj spoj u kome se ostvaruju konceptualne i sadržinske karakteristike grafike u Vojvodini i Srbiji. Angažovani odnos prema stvarnosti je konstanta – i kada se radi o direktnim sadržinskim ekspresivnim reakcijama na krizna zbivanja, i kada se modernistički formalistički principi (geometrijski racionalizam, konstrukcija, minimalizam) "unapređuju" u svojevrzni recept za iznalaženje efikasnog odnosa prema uzavrelim strastima razbuktalim u epohalnoj jugoslovenskoj krizi... Zbog toga ova izložba odiše pluralizmom interesovanja, stavova i poruka. Zbog toga su tu listovi Milana Stanojeva, Milana Blanuše i Lazara Markovića, autentičnih poštovalaca čistote grafičkog diskursa, koji se na univerzalan i ekspresivan način bave čovekom i njegovom sudbinom u društvu koje tako obilato nudi nametnutu moć, neizvesnost, ugroženost, otuđenost. Szombathy Balint podseća na istorijsku dimenziju istih egzistencijalnih problema, iznalazeći u seriji kompjuterski kolažiranih slika slojeviti metaforički osvrt na aktuelna dešavanja u području dojučerašnjeg jugoslovenskog prostora. Todorovićeve "virtuelni prolaznik" lebdi u surogatnom svetu virtuelne stvarnosti nekako pomiren sa "zadatim životom" kompjutera i uznapredovale tehnologije. Rajić odabire predmet svakodnevlja, multiplicira ga, i od njega gradi snažne simboličke i grafičke napomene... Druga grupa autora je posvećena eksperimentu: Knežević do autentičnih rezultata dospeva istraživanjem u domenu plastičkog bića grafike a njegov geometrizam nudi racionalizam i uzvišenost. Milica Bjelanović svoje monotipije otiskuje na mostovima "upijajući" svu simboliku koju nosi specifičan *genius loci*; Grozdanić tehnološki postupak pretvara u konceptualni zahvat sa autentičnim grafičkim rezultatom; Vučinić iznalazi metod multipliciranih kompozicijskih, plastičkih i metaforičkih mogućnosti; Biljana Bakaluca koristi kompjuterske mogućnosti beskrajnih ponavljanja da bi proširila izgled lista (traka koja može da traje u beskraj) ali i da bi došla do novih mogućnosti grafičkog dejstva (prostor)...

Ono što je zajedničko svim akterima izložbe jeste iskrena težnja da se ostvari i sačuva *diferentia specifica* grafike u vremenu kojim suvereno dominira ekranska, tehnološka, nerukotvorena slika. Takva slika jest plod tehnološke ali, sledstveno tome, i mentalne manipulacije. Ovih jedanaestoro umetnika iz vojvođanskog i srpskog umetničkog miljea svakako poseduje svest o tome i zbog toga tako zdušno nastoje da u svojim listovima ostvare paradoksalan spoj suprotstavljenih intimnih, personalnih težnji i globalnih tehnoloških karakterističnosti; da se nametnu kao svojevrzni "čuvari umetničke tajne"; te da nam upute istinske, sasvim autentične umetničke poruke – toliko potrebne u vremenu jedne trajajuće i iscrpljujuće krize...